

*Татаренко І. В.,**аспірант кафедри публічного та приватного права
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7320-4237>*

МІЖНАРОДНИЙ РЕЄСТР ЗБИТКІВ: ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕПАРАЦІЙ ДЛЯ ЖЕРТВ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу доктринальних, нормативних та практичних засад інституту репарацій у контексті збройної агресії РФ проти України. Розглянуто правовий статус ВПО «до» та «після» 24.02.2022, діяльність Міжнародного реєстру збитків (RD4U) як базового інструменту майбутнього компенсаційного механізму, а також ризики сегрегації жертв за часовим критерієм. Особливу увагу приділено співвідношенню міжнародного гуманітарного права та ст. 438 ККУ, проблемам доказування і потреби уніфікації підходів.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи (ВПО), воєнні злочини, захист прав, міжнародне гуманітарне право, Міжнародний реєстр збитків (RD4U), репарації.

Актуальність дослідження. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, спричинила масштабні людські втрати та руйнування матеріальної інфраструктури. Одним із найтрагічніших її наслідків стало масове внутрішнє переміщення населення. За даними УВКБ ООН та міжнародної гуманітарної організації People in Need, на початок 2025 року в межах України налічувалося близько 3,8 млн внутрішньо переміщених осіб, а ще 6,8 млн українців перебували за кордоном [1; 2; 3]. Така масштабна мобільність свідчить не лише про гуманітарний вимір кризи, а й про необхідність системних державних рішень, адже переміщені особи втрачають доступ до звичного житла, роботи, соціальних послуг та правових механізмів захисту. У цих умовах забезпечення справедливості, рівного доступу до правосуддя, житлового забезпечення й соціальних гарантій стає одним із ключових пріоритетів національної політики, що має визначальне значення для відновлення соціальної стабільності та довіри до держави.

Мета дослідження – проаналізувати доктринальні, нормативні та практичні засади інституту репарацій у контексті збройної агресії РФ проти України, визначити особливості правового статусу внутрішньо переміщених осіб «до» та «після» 24 лютого 2022 року, а також дослідити потенціал Міжнародного реєстру збитків як інституційного фундаменту майбутнього механізму компенсацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика репарацій та відшкодування шкоди в сучасній українській правовій науці перебуває на етапі інтенсивного розвитку й формує власний доктринальний та прикладний дискурс. Наукова думка зосереджується передусім на трьох ключових напрямках: концептуальному обґрунтуванні інституту репарацій, аналізі практичних викликів реалізації компенсаційних механізмів та

забезпеченні рівного доступу всіх категорій потерпілих до відшкодування. Огляд стану наукової розробки проблеми засвідчує, що питання репарацій висвітлюється у кількох ключових напрямках. Так, К. Бусол, А. Насар, А. Сидор-Чарторийська акцентують увагу на жертво-орієнтованому підході та інклюзивності репараційних програм, підкреслюючи небезпеку формування «конкуренції жертв» [4; 5]. І. Р. Мудра аналізує інституційні й правові механізми забезпечення репарацій та обґрунтовує потребу гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами [5]. Практичний аспект проблеми відображено у працях Л. П. Василенко та А. Й. Бучинської, які досліджують особливості судового захисту прав потерпілих і функціонування національних процедур компенсації [6].

Разом із тим сучасний аналіз засвідчує й наявність суттєвих прогалин у дослідженнях проблематики: насамперед це питання відшкодування шкоди для так званих «старих» внутрішньо переміщених осіб (2014–2021 рр.), які часто опиняються поза новими механізмами компенсацій. Недостатньо розробленими залишаються також напрями репарацій для жертв сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, а також проблематика інтеграції міжнародних стандартів у національну систему. Важливою, але ще не до кінця розв'язаною, є й проблема ефективності виконання міжнародних судових рішень у сфері компенсацій.

У світлі цього доробок іноземних науковців дозволяє доповнити український дискурс новими підходами. Ю. Іоффе обґрунтовує жертво-орієнтований підхід до репарацій, розробляючи концепцію термінових інтеримних (проміжних) виплат для постраждалих від конфліктно зумовленого сексуального насильства, поєднуючи аналіз українських реалій із міжнародними прецедентами та підкреслюючи роль громадянського суспільства у забезпеченні доступності компенсацій [7]. Натомість Hathaway O. A., Stith R., Dworkin A. розвивають системно-правовий підхід, аргументуючи легітимність застосування доктрини контрзаходів як інструменту для спрямування заморожених російських активів на користь України. Таким чином, у працях цих авторів простежуються два взаємодоповнюючі виміри: безпосередня допомога потерпілим і стратегічне формування міжнародно-правових механізмів репарацій [8].

Особливого значення у цьому контексті набуває діяльність Міжнародного реєстру збитків, створеного під егідою Ради Європи у 2023 році [9]. Цей інструмент поступово перетворюється на ключову інституційну основу майбутнього міжнародного механізму компенсацій. Українські правозахисні інституції, зокрема Українська Гельсінська спілка з прав людини та Інститут законо-

давчих ідей, здійснюють ґрунтовні аналітичні дослідження щодо критеріїв і механізмів подання заяв, тоді як громадські організації, як-от DonbasSOS, працюють над роз'ясненням сутності реєстру та його відмінностей від національних програм [10; 11].

Отже, сучасний науково-правовий та практичний дискурс демонструє поступове формування комплексного бачення репарацій: від доктринальної легітимації та теоретичного осмислення до інституційних механізмів їх практичної імплементації. Водночас нагальною залишається потреба у подальших дослідженнях і критичному аналізі, аби уникнути ризиків дискримінації жертв за часовим чи іншим критерієм та забезпечити інклюзивність і справедливість усієї системи.

Виклад матеріалу. У цьому контексті природно постає питання: якими інструментами держава має реагувати на такі виклики та гарантувати реальний захист постраждалих? Відповідь України на зазначені проблеми виявилася у розробці й ухваленні низки нормативно-правових актів, що заклали фундамент для забезпечення належного захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Його основою став Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII, який закріпив принципи рівності, заборону дискримінації, порядок реєстрації та доступ до соціальних послуг, освіти й зайнятості (далі – Закон № 1706-VII) [12]. Водночас після 2022 р. було зроблено кроки в напрямку інституційного укріплення системи захисту ВПО. Запроваджено урядовий штаб з питань ВПО, посаду Уповноваженого з цих питань на рівні віце-прем'єра, налагоджено взаємодію з міжнародними організаціями. Судова практика також змістила акценти: від боротьби за елементарні соціальні виплати у 2014–2021 р.р. до стратегічних позовів проти РФ щодо відшкодування шкоди після 2022 року.

Таким чином, у сучасному правовому полі України простежується певна подвійність правового статусу ВПО. З одного боку, після 2022 року їхні права отримали більш дієвий захист завдяки появі законодавчих механізмів компенсації, урядових програм та активній міжнародній підтримці. З іншого боку, зберігається суттєва структурна нерівність, зумовлена поділом постраждалих за часовим критерієм. Це об'єктивно вимагає уніфікації підходів, закріплення за всіма ВПО права на компенсацію незалежно від часу руйнування майна та якнайшвидшого введення в дію відповідних нормативних актів. У цьому контексті важливим кроком стало ухвалення Верховною Радою у грудні 2024 року Закону № 11161, який поширює дію компенсаційного механізму також на житло, зруйноване або пошкоджене на тимчасово окупованих територіях та у районах бойових дій [13]. Зазначений Закон створив на сьогоднішній день правову чинність, оскільки не підписаний Президентом України. Його введення в дію, належне фінансове забезпечення та формування єдиної судової практики виступають необхідними передумовами для усунення існуючої нерівності та забезпечення ефективної реалізації принципу рівності.

Національний дискурс невід'ємно поєднується з міжнародно-правовим виміром, адже проблематика захисту прав ВПО та відновлення справедливості виходить далеко за межі внутрішньої політики. Ключовим інструментом міжнародного права у сфері відшкодування шкоди є концепція репарацій, що набула універсального характеру й розглядається як принцип, за яким держава-правопорушник зобов'язана повністю компенсувати завдані їй протиправними діями збитки. Ще Постійна палата міжнародного правосуддя у справі «Завод у Хорзові» (1928) зазначи-

ла: «це принцип міжнародного права ... що будь-яке порушення зобов'язання тягне за собою обов'язок здійснити репарацію» [14]. В подальшому цей підхід ліг в основу сучасних стандартів. Зокрема, Генеральна Асамблея ООН у 2005 році одностайно ухвалила «Основні принципи і керівні положення щодо права на засоби правового захисту та репарації жертвам грубих порушень міжнародного права» [15]. Відповідно до них, держави повинні забезпечити жертвам ефективні засоби правового захисту та повний комплекс репарацій, який може включати реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію та гарантії не повторення. Як відзначав М. Черіф Бассіуні (розробник цих принципів), право на репарацію є невід'ємною складовою прав людини, а його реалізація – ключ до відновлення справедливості [16].

На міжнародному рівні формується розуміння подвійної природи репарацій: як міждержавних виплат для відбудови інфраструктури та економіки, так і індивідуальних компенсацій, що надаються безпосередньо потерпілим. Сучасне міжнародне право визнає це право жертв, закріплюючи його у ст. 8 Загальної декларації прав людини та ст. 2(3) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, а також підтверджуючи у практиці ЄСПЛ, зокрема у справах *Chiragov v. Armenia* та *Sargsyan v. Azerbaijan* (2015) [7; 18; 19; 20].

У межах міжнародного гуманітарного права також закріплено положення про відшкодування шкоди. Зокрема, Гаазька конвенція 1907 р. встановила відповідальність воюючої сторони за порушення законів і звичаїв війни, покладаючи на неї обов'язок сплачувати компенсацію [21]. Цю норму підтверджує й Додатковий протокол I 1977 р. до Женевських конвенцій, який прямо вимагає від держави-правопорушниці відшкодування збитків [22]. Хоча традиційно МГП адресувало такі зобов'язання саме державам, а не окремим особам, розвиток міжнародного права прав людини розвиває цю межу, акцентуючи увагу на потерпілому, його потребах та праві на справедливе відшкодування. Ця еволюція міжнародних стандартів безпосередньо впливає і на національні правові системи. Українське законодавство інтегрує норми МГП, зокрема через статтю 438 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність за порушення законів та звичаїв війни. Фактично вона є «містком» між міжнародними зобов'язаннями держави та індивідуальною відповідальністю осіб, винних у воєнних злочинах. Визнання особи винною у їх вчиненні відкриває шлях не лише до призначення покарання, а й до застосування механізмів репарації на користь потерпілих. Репарації у цьому контексті виступають як невід'ємний елемент відновлення справедливості, що поєднує кримінально-правові та цивільно-правові засоби захисту. Вони можуть включати компенсацію за завдану шкоду, реституцію майна, реабілітацію жертв, а також символічні заходи – офіційні вибачення чи меморіалізацію злочинів. Таким чином, застосування ст. 438 КК України слід розглядати не ізольовано, а у світлі міжнародно-правового принципу права жертв на ефективні засоби правового захисту й репарації, закріпленого в документах ООН і підтвердженого практикою міжнародних трибуналів.

Концепція перехідного правосуддя (*transitional justice*), що застосовується для подолання наслідків конфліктів, виходить із жертво-орієнтованого підходу: держава має не лише переслідувати винних, а й відновлювати права потерпілих, зокрема шляхом репарацій. Колишній спецповідач ООН Пабло де Грейфф підкреслює, що такі заходи повинні бути «жертво-центричними», спрямованими на відновлення гідності та

довіри до влади [23]. Л. Лапланте розглядає репарації як динамічний інструмент правосуддя, що враховує різні потреби жертв і сприяє їх інтеграції у повоєнне суспільство [24]. Р. Дуті акцентує на практичних аспектах – фінансуванні, інституційній спроможності та залученні потерпілих до процесу [25]. Таким чином, як міжнародні норми, так і доктрина сходяться на тому, що репарації є комплексним правовим обов'язком держави, невід'ємним від права потерпілих на справедливість, що знаходить відображення і у практиці національних судів.

Особливої уваги заслуговує практика Верховного Суду, який ще у 2018–2019 рр. визнав неправомірним обмеження пенсійних прав внутрішньо переміщених осіб, постановивши, що виплата пенсій не може ставитися у залежність від довідки ВПО [26]. Це змусило уряд відмовитися від практики припинення виплат після 60 днів відсутності на контрольованій території. У справах щодо зруйнованого житла на Донбасі національні суди ухвалювали рішення про компенсацію проти держави на підставі її цивільно-правової відповідальності, однак вони залишалися невиконаними через відсутність бюджетних асигнувань [27]. Ситуація докорінно змінилася з ухваленням Закону України № 2923-IX від 23.02.2023 р. «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна...», який набрав чинності 22 травня 2023 р. і запровадив легальний механізм відшкодування шкоди через спеціальні комісії та Державний реєстр пошкодженого та знищеного майна [28].

Важливою новацією є практика українських судів за позовами цивільних осіб проти рф. У низці рішень росію визнано відповідальною та зобов'язано відшкодувати шкоду, завдану внаслідок агресії [29]. Хоча ці постанови мають радше декларативний характер, вони формують важливий прецедент і можуть слугувати доказовою базою для майбутніх звернень до міжнародного компенсаційного механізму. Паралельно в Україні конфіскуються російські активи (корпоративні права, майно банків), а також обговорюється створення спеціального фонду для виплати компенсацій за рішеннями судів [30].

Ці національні ініціативи узгоджуються з міжнародною практикою, яка задає стандарти справедливості. Так, у справах *Chiragov v. Armenia* та *Sargsyan v. Azerbaijan* (2015) ЄСПЛ присудив заявникам компенсації за неможливість користуватися майном і зобов'язав держави створити ефективні механізми реституції чи відшкодування [31]. Подібні приклади існують і в інших постконфліктних державах: у Боснії і Герцеговині після Дейтонських угод (1995, Додаток 7) Комісія з питань майнових претензій розглянула понад 200 тис. заяв і забезпечила повернення або компенсацію понад 90% довоєнних власників житла [32]; у Косово після 1999 р. Комісія з питань нерухомості (НРСС) під егідою ООН вирішила десятки тисяч спорів, відновивши права потерпілих на житло [33].

В Україні ще з 2014 року лунали пропозиції щодо створення національної комісії з компенсацій, але реальні кроки розпочалися лише після 2022-го – у форматі закону та цифрового реєстру [34]. Зараз, із підтримкою ООН та Ради Європи, просувається комплексний підхід до репарацій. Його можна порівняти з прецедентом після війни в Перській затоці: Рада Безпеки ООН резолюцією 687 (1991) зобов'язала Ірак виплатити репарації Кувейту, а Комісія UNCC з 1991 по 2022 рр. опрацювала понад 2,7 млн вимог і виплатила \$52,4 млрд із нафтових доходів Іраку [35; 36]. Для України розглядається аналогічна модель – із використанням заморожених активів рф для створення компен-

саційного фонду [37; 38]. Досвід Колумбії також показовий: Закон «Про жертв та реституцію земель» 2011 р. передбачив комплексну програму репарацій, включно з грошовими виплатами, медичною та психологічною допомогою і створенням Єдиного реєстру жертв [39]. Подібно, міжнародна доктрина підкреслює, що репарації мають множинні цілі правосуддя – матеріальні, моральні та символічні, спрямовані на відновлення довіри й примирення [40].

Досвід Балкан і Косова показав важливу роль міжнародних адмініструючих органів (ООН, ОБСЄ), які виступали арбітрами та гарантами виплат [41]. Для України подібну функцію, ймовірно, візьме на себе коаліція держав під егідою Ради Європи та ООН. Як у випадках Кувейту, Балкан і Колумбії, вирішальним завжди було політичне рішення міжнародної спільноти забезпечити справедливість.

Україна вже отримала такі політичні запевнення – через резолюції Генеральної Асамблеї ООН, підсумки саміту в Рейк'явіку та заяви «Групи семи» про використання активів рф [42]. Водночас ключовим є інклюзивний підхід: усі постраждалі, незалежно від часу руйнування, мають право на репарації. Як підкреслює Роджер Дуті (Міжнародний центр перехідного правосуддя), репараційні програми повинні бути рівноправними, інакше вони самі здатні стати джерелом нової несправедливості [43].

Важливим практичним кроком стало створення у 2023 році Міжнародного реєстру збитків, що закрив основу майбутньої системи репарацій. Його ідея вперше була офіційно підтримана резолюцією ГА ООН ES-11/5 від 14 листопада 2022 р., у якій наголошено на необхідності створення міжнародного механізму репарацій і міжнародного реєстру як першого етапу [44]. Реагуючи на цей заклик, Рада Європи у травні 2023 р. взяла на себе провідну роль у запуску Реєстру [45].

На саміті Ради Європи у Рейк'явіку (17 травня 2023) було оголошено про створення Міжнародного реєстру збитків (Register of Damage for Ukraine) як першого етапу майбутнього компенсаційного механізму для жертв агресії рф проти України [46]. Його формування здійснено через ухвалення Комітетом міністрів РЄ резолюції CM/Res(2023)3 (12 травня 2023), яка затвердила цей Реєстр як розширену часткову угоду; він базується у Гаазі, а також матиме офіс в Україні [47]. Ініціативу підтримали понад 40 держав – серед них усі країни ЄС, США, Японія, Канада тощо [48].

Міжнародний реєстр збитків створено для збору, перевірки та збереження даних про шкоду, завдану агресією рф. Він фіксує докази й вимоги щодо відшкодування від фізичних, юридичних осіб та держави Україна, проте не здійснює виплат і не є судовим органом. Його завдання – сформувати доказову базу для майбутнього компенсаційного механізму, робота над яким уже триває. Реєстр функціонує на «жертвовно-орієнтованому» підході та забезпечує зручність подання заяв через онлайн-платформу. З 2 квітня 2024 року приймаються заявки у категорії «пошкоджене чи знищене житло», далі планується розширення до 12 категорій, зокрема на випадки переміщення, загибелі чи зникнення родичів, тяжких поранень, сексуального насильства, торгів та втрати майна.

Критичним моментом, який прямо впливає на тему нашого дослідження, є темпоральні рамки роботи Реєстру. Відповідно до його мандату, подаватися можуть лише вимоги щодо шкоди, заподіяної починаючи з 24 лютого 2022 року. Тобто йдеться про збитки, завдані в ході повномасштабної фази агресії. Це поло-

ження викликає дискусії, адже фактично особи, які постраждали від агресії РФ у 2014–2021 роках (наприклад, втратили житло під час бойових дій на Донбасі чи були змушені залишити домівки в Криму), не зможуть подати свої претензії до цього міжнародного Реєстру. Рішення пов'язати Реєстр із датою 24.02.2022 має політичні та юридичні причини (повномасштабне вторгнення кваліфікується як новий акт агресії, що спонукав ООН та Раду Європи до дій). Водночас це породжує ризик неоднакового підходу до різних груп потерпілих, про що докладніше йтиметься далі. Як влучно зазначила українська дослідниця К. Бусол, «будь-яке штучне розмежування подій 2014–2021 років і після 2022 року розмиває відповідальність росії та її репараційні зобов'язання перед українськими жертвами... Якщо зосередитися лише на порушеннях після 2022-го, це може ненароком створити «конкуренцію жертв» і глибоко розколоти спільноту потерпілих» [4]. Отже, міжнародний механізм має врахувати континуїтет агресії з 2014 року, аби уникнути дискримінації «перших» жертв.

Міжнародний реєстр збитків є важливим новаторським кроком, що закладає фундамент майбутньої системи репарацій для України. Очікується, що вона включатиме міжнародну компенсаційну комісію або фонд, зокрема із використанням заморожених за кордоном активів РФ. До Реєстру приєдналася і Європейська Комісія від імені ЄС, що засвідчує глобальну підтримку принципу відповідальності росії та права українських громадян на ефективне відшкодування.

Практична ефективність Реєстру буде залежати від активності потерпілих: прогнозується до 6-10 мільйонів заяв [49]. Він стане найбільшим у світі подібним механізмом і може встановити новий стандарт справедливості у повоєнному врегулюванні. Водночас, згідно зі Статутом Реєстру (стаття 1.1), він охоплює лише шкоду, завдану з 24 лютого 2022 року [50]. Як пояснюють дослідники, таке часове обмеження зумовлене політичними міркуваннями: лише після резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2022 р. агресію проти України було офіційно визнано як міжнародний злочин. Разом із тим у наукових публікаціях наголошується, що майбутній компенсаційний механізм, який має постати після Реєстру, потенційно може охопити і збитки, завдані у 2014–2021 рр., що наразі обговорюється у форматі міжнародних переговорів [51].

Наразі формування системи компенсацій стикається з низкою правових і соціальних перепон. По-перше, часовий бар'єр: і Міжнародний реєстр збитків, і Закон № 2923 встановили межу – 24.02.2022 [1]; навіть «Дія» відхиляла заявки з датами руйнувань 2014 р. По-друге, слабка доказова база 2014-2015 рр.: відсутність системного документування, фрагментарні акти влади, брак фото чи актів ДСНС і поліції. Водночас можливі альтернативи – супутникові знімки, свідчення постраждалих. По-третє, психологічний чинник: «старі» ВПО втрачають віру в компенсації й сприймають нові механізми як ігнорування, що загрожує конфліктом між групами. Як зазначає К. Бусол, поділ жертв на «до» та «після» 2022 р. підриває концепцію перехідного правосуддя й може спричинити «конкуренцію жертв» [2]. По-четверте, невизначеність щодо попередніх виплат: допомога сім'ям загиблих чи постраждалим у 2015 р. не врахована в Законі № 2923, що створює ризик нової нерівності.

Отже, проблема доступу довоєнних ВПО до Реєстру збитків і компенсаційних програм означає ризик сегрегації жертв і порушення принципу рівності (ст. 24 Конституції). Усі вони є жертвами одного конфлікту з 2014 р., і репарації мають охоплювати

всю шкоду незалежно від дати. Як підкреслює К. Бусол, «2014 і 2022 роки – це невід'ємні частини однієї ситуації...» [4]. На це вказує й УГСПЛ: виключення житла з тимчасово окупованих територій із дії Закону № 2923 означає фактичне самоусунення держави, залишаючи постраждалих у правовому вакуумі [52]. Вирішення цієї проблеми можливе лише через перегляд часових критеріїв доступу до компенсацій. Це дозволить відновити принцип справедливості й зміцнити суспільну єдність, що є критично важливим у воєнний час. Крім того, корекція законодавчих підходів дозволить інтегрувати Україну в міжнародну систему перехідного правосуддя. Це стане вагомим сигналом про готовність держави до довгострокового відновлення й справедливого відшкодування шкоди всім жертвам агресії.

Висновки. Таким чином, утворюється «подвійна пастка»: жертви мають право на відшкодування, але не мають інструменту його реалізації. Якщо це питання залишиться невирішеним, постраждалі можуть опинитися в стані вторинної віктимізації, а сама ідея репарацій буде дискредитована. Вирішення проблеми потребує негайних кроків у двох напрямках: на національному рівні – внесення змін до законодавства і створення програм, що охоплюють усіх постраждалих незалежно від часу руйнування; на міжнародному – розширення мандату Міжнародного реєстру збитків або формування окремого фонду, який компенсує втрати, завдані у 2014-2021 роках. Лише комплексне поєднання цих рішень дозволить уникнути сегрегації жертв і забезпечити реалізацію фундаментального принципу рівності та справедливості.

Література:

1. AP News. UN: Ukraine war has displaced 9.4 million people, nearly 6 million abroad. 31 July 2025. URL: <https://apnews.com/article/619fa16039a2bd59ddb200f7e3b048e5>
2. People in Need. The Ukrainian refugee crisis – current situation. 2024. URL: <https://www.peopleinneed.net/the-ukrainian-refugee-crisis-current-situation-9539gp>
3. Асоціація міст України. [Відео]. Facebook, 2025. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=596791532948004>
4. Busol K. Reparations for Atrocity Victims in Ukraine: Survivors' Aspirations and the Emerging Legal Framework. *Cambridge Journal of Law, Politics and Art. The Human Agenda*. 2024. С. 199–204. URL: <https://www.cjlpa.org/post/reparations-for-atrocity-victims-in-ukraine-survivors-aspirations-and-the-emerging-legal-framework>
5. Мудра І. Р. Інституційні та правові механізми відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії. Репозитарій НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАН України. 22.04.2025. URL: <https://repository.ndipp.gov.ua/handle/765432198/1062>
6. Василенко Л. П., Бучинська А. Й. Особливості відшкодування шкоди, завданої військовою агресією РФ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 104–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/22>
7. Ioffe Y. Urgent Interim Reparations in Ukraine: *Addressing Conflict-Related Sexual Violence*. SSRN. 2025. 29 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5132796
8. Hathaway O. A., Stith R., Dworkin A. War Reparations: The Case for Countermeasures. *Stanford Law Review*. 2024. Vol. 76. P. 971–1035. URL: <https://www.stanfordlawreview.org/print/article/war-reparations-the-case-for-countermeasures/>
9. Register of Damage for Ukraine (RD4U). Official website. Council of Europe, 2024. URL: <https://www.rd4u.coe.int/>
10. Українська Гельсінська спілка з прав людини; Інститут законодавчих ідей. Що має врахувати Міжнародний реєстр збитків при визначенні механізмів подання і розгляду заяв щодо зруйнованого

- житла: дослідження УГСПЛ та ІЗІ. Міжнародний фонд «Відродження». 2023. URL: <https://www.irf.ua/shho-maye-vrahuvaty-mizhnarodnyj-rejestr-zbytkiv-pry-vyznachenni-mehanizmv-podannya-i-rozglyadu-zayav-shhodo-zrujnovanogo-zhytla-doslidzhennya-ugspl-ta-izi>
11. DonbasSOS. Реєстр збитків: що це і чим він відрізняється від державного реєстру пошкодженого майна. 2023. URL: https://www.donbasssos.org/register_of_losses.
12. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1706-18>
13. Про компенсацію за пошкоджене та зруйноване житло на тимчасово окупованих територіях та в районах бойових дій: Закон України № 11161 від 19.12.2024 р. (очікує на підпис Президента). URL: https://komprompol.rada.gov.ua/news/main_news/76266.html
14. Permanent Court of International Justice. Case concerning the Factory at Chorzów (Claim for Indemnity), Merits, Judgment of 13 September 1928. URL: <https://jsumundi.com/en/document/decision/en-factory-at-chorzow-merits-judgment-thursday-13th-september-1928>
15. UN General Assembly. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law: resolution A/RES/60/147, adopted 16 December 2005. United Nations. URL: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2006/en/12095>
16. International Commission of Jurists. Background information concerning the right to remedy and reparation. ICJ (юридична організація), 2005. URL: <https://www.icj.org/resource/background-information-concerning-the-right-to-remedy-and-reparation/>.
17. Universal Declaration of Human Rights. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
18. International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
19. Case of Chiragov and Others v. Armenia: Judgment of 16 June 2015 (Application no. 13216/05). European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155353>
20. Case of Sargsyan v. Azerbaijan: Judgment of 16 June 2015 (Application no. 40167/06). European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155662>
21. Hague Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, The Hague, 18 October 1907. International Committee of the Red Cross. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-iv-1907>.
22. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. International Committee of the Red Cross. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>
23. de Greiff P. Report of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence. UN Doc. A/HRC/21/46, 9 August 2012. United Nations Human Rights Council. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/732362>
24. Laplante L. J. The plural justice aims of reparations. Netherlands Quarterly of Human Rights. 2015. Vol. 33(2). P. 139–172. DOI: <https://doi.org/10.1177/016934411503300203>
25. Duthie R. Transitional Justice and Displacement. International Center for Transitional Justice (ICTJ). 2009. URL: <https://www.ictj.org/publication/transitional-justice-and-displacement>
26. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 у справі № 805/402/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76250584>
27. Постанова Верховного Суду від 17.07.2019 у справі № 243/3505/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83247343>
28. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна: Закон України № 2923-IX від 23.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2923-20>
29. Постанова Подільського районного суду м. Києва від 14.04.2022 у справі № 758/3642/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104325874>
30. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 03.03.2022 № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2116-20>
31. Case of Chiragov and Others v. Armenia: Judgment of 16 June 2015 (Application no. 13216/05). European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155353>
32. General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement), Annex 7, 14 December 1995. United Nations Peacemaker. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951214_DaytonAgreement.pdf
33. UNMIK Housing and Property Directorate and Housing and Property Claims Commission (HPCC), 1999–2006. United Nations Interim Administration Mission in Kosovo. URL: <https://hpcckosovo.org>
34. Register of Damage for Ukraine (RD4U). Official website. – Council of Europe, 2024. URL: <https://www.rd4u.coe.int/>
35. United Nations. Security Council Resolution 687 (1991) on Iraq-Kuwait. – 03.04.1991. URL: [https://undocs.org/S/RES/687\(1991\)](https://undocs.org/S/RES/687(1991))
36. United Nations Compensation Commission (UNCC). Press Release: UNCC pays out US\$490 million. Geneva: UN, 2021. URL: <https://www.ungeneva.org/en/news-media/press-release/2021/10/united-nations-compensation-commission-pays-out-us490-million>
37. Justice Info. Register of Damages for Ukraine: The biggest claims program in history. 2023. URL: <https://www.justiceinfo.net/en/133217-register-damages-ukraine-biggest-claims-program-history.html>
38. ICTJ. The International Register of Damage for Ukraine promises accountability but could victims be left behind? 2023. URL: <https://www.ictj.org/latest-news/international-register-damages-ukraine-promises-accountability-could-victims-be-left>
39. Colombia. Ley 1448 de 10 de junio de 2011 – “Por la cual se dictan medidas de atención, asistencia y reparación integral a las víctimas del conflicto armado interno...”. Congreso de la República de Colombia; Unidad para la Atención y Reparación Integral a las Víctimas. 2011. URL: https://www.unidadvictimas.gov.co/documentos_biblioteca/ley-1448-de-2011-2/
40. Laplante L. J. The plural justice aims of reparations. Netherlands Quarterly of Human Rights. 2015. Vol. 33(2). P. 139–172. DOI: <https://doi.org/10.1177/016934411503300203>
41. United Nations. General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement), Annex 7, 14 Dec. 1995. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951214_DaytonAgreement.pdf
42. Group of Seven (G7). G7 Leaders' Statement on Ukraine, 19 May 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/05/19/g7-leaders-statement-on-ukraine/>
43. Duthie R. Transitional Justice and Displacement. International Center for Transitional Justice, 2009. URL: <https://www.ictj.org/publication/transitional-justice-and-displacement>
44. United Nations General Assembly. Resolution ES-11/5, “Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine”, 14 Nov. 2022. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/ES-11/5>
45. Council of Europe. Register of Damage for Ukraine (RD4U). URL: <https://www.rd4u.coe.int/>
46. Council of Europe. Council of Europe Summit creates register of damage for Ukraine as first step towards an international compensation mechanism for victims of Russian aggression. 17.05.2023. URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/council-of-europe-summit-creates-register-of-damage-for-ukraine-as-first-step-towards-an-international-compensation-mechanism-for-victims-of-russian-aggression>

47. Council of Europe. Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine. 12.05.2023. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/register-of-damage-for-ukraine>
48. bne IntelliNews. Council of Europe summit announces creation of Ukraine damage register as first step towards international compensation. 18.05.2023. URL: <https://www.intellinews.com/council-of-europe-summit-announces-creation-of-ukraine-damage-register-as-first-step-towards-international-compensation-278999/>
49. Council of Europe. Register of Damage for Ukraine (RD4U). URL: <https://www.rd4u.coe.int/>
50. Council of Europe. Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine (Statute of the Register). 12.05.2023. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a281f0
51. Oxford Human Rights Hub. Register of Damage for Ukraine: A Vital Yet Challenging Step Towards Justice. 17.07.2024. URL: <https://ohrh.law.ox.ac.uk/register-of-damage-for-ukraine-a-vital-yet-challenging-step-towards-justice/>
52. Українська Гельсінська спілка з прав людини. УГСПЛ: «Схоже, що держава самоусувається від компенсацій за зруйноване майно на Донбасі» // УГСПЛ. – 01.02.2018. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/uhspl-shozhe-scho-derzhava-samousuvajetsya-vid-kompensatsij-za-zrujnovane-majno-na-donbasi/>

Tatarenko I. International register of damage: institutional and legal foundations of reparations for victims of human rights violations in the context of the war in Ukraine

Summary. The article examines the doctrinal, normative, and practical foundations of reparations in the context of the Russian Federation's armed aggression against Ukraine,

with particular focus on the legal status of internally displaced persons (IDPs) before and after 24 February 2022. It reveals the duality of national protection mechanisms: while new laws, government programs, and international support after 2022 enhanced social guarantees, temporal restrictions in Ukrainian legislation and the mandate of the International Register of Damage (RD4U) exclude victims of the 2014–2021 phase, creating risks of segregation and secondary victimization.

The study analyzes the role of RD4U, established in 2023 under the Council of Europe, as a first step toward an international reparations mechanism. Though it does not grant compensation, the Register collects, verifies, and preserves evidence of harm, forming the basis for a future fund or commission that may rely on frozen Russian assets. The article also addresses the link between international humanitarian law – which obliges a belligerent state to provide reparation (Hague Convention 1907, Additional Protocol I 1977) – and Ukrainian law, especially Article 438 of the Criminal Code, which criminalizes violations of the laws and customs of war and connects individual responsibility with victims' rights to reparation.

The findings argue that reparations must be seen not only as financial redress but as a key element of transitional justice, restoring dignity, ensuring equal access to justice, and fostering reconciliation. Addressing temporal gaps, strengthening evidence-gathering, and harmonizing Ukrainian law with international standards are identified as essential for an inclusive and effective reparations system for all victims of the ongoing aggression.

Key words: internally displaced persons (IDPs), war crimes, protection of rights, international humanitarian law, International Register of Damage (RD4U), reparations, art. 438 of the Criminal Code of Ukraine.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла 17.10.2025
Статтю прийнято 09.11.2025
Стаття опублікована 10.12.2025